

Заява Архієрейського Собору

Української Православної Церкви Київського Патріархату

від 13 травня 2016 року

Про деякі питання канонічного положення Київського Патріархату та шляхи подолання церковного розділення

Розвиваючи погляди, викладені в Історико-канонічній Декларації «Київський Патріархат — Помісна Українська Православна Церква» (2007 р.), у Соборному слові «Про Помісну Українську Православну Церкву — Київський Патріархат» (2010 р.) та у низці інших документів, у яких відображено погляд Київського Патріархату на головні причини розділення Української Церкви;

послідовно виступаючи за подолання існуючого церковного розділення та утворення в Україні єдиної Помісної Православної Церкви як автокефальної, тобто повністю адміністративно незалежної від інших церковних центрів, з Патріаршим престолом у Києві;

бажаючи роз'яснити власне бачення деяких актуальних питань щодо канонічного положення Київського Патріархату та шляхів подолання церковного розділення — Архієрейський Собор Української Православної Церкви Київського Патріархату приймає цю Заяву.

1. Єдиною твердою основою для подолання існуючого церковного розділення та утворення в Україні єдиної Помісної Православної Церкви є канони та історичні традиції Вселенського Православ'я. Лише неухильне слідування цим канонам, історичним традиціям та прецедентам може привести процес церковного об'єднання до успішного завершення.

Канонічними передумовами для існування в Україні єдиної і автокефальної Помісної Православної Церкви є безперервна, понад 1000-літня історія діяльності Православної Церкви в українських землях, наявність достатньої для самостійного церковного життя кількості архієреїв, священнослужителів та мирян. До цих умов належить наявність окремого українського народу, який має власну суверенну державу.

34 Апостольське правило свідчить: «Єпископам всякого народу належить знати першого серед них і визнавати його як главу...». Існування українського народу як окремого від інших народів є очевидним, а тому православні єпископи українського народу повинні мати власного Першоієрарха, а не підлягати адміністративно першоієрарху єпископів іншого народу.

В правилах 17-му Четвертого та 38-му Шостого Вселенських соборів говориться, що «громадянським та земельним розподілам нехай слідує і розподіл церковних справ». Це означає, що наявність окремої суверенної Української держави є ще однією беззаперечною канонічною підставою для адміністративної незалежності (автокефалії) Української Православної Церкви.

2. Слід зауважити, що канонічні правила Православної Церкви не визначають конкретної процедури набуття тією чи іншою Церквою автокефального статусу. Не мають єдиного бачення цієї процедури і Помісні Православні Церкви, через що питання про автокефалію та спосіб її проголошення виключене з переліку тем для роботи очікуваного невдовзі Всеправославного Собору.

Загальноприйнятою нормою права є те, що питання, які не врегульовані законами, розв'язуються на підставі прецедентів та звичаїв. Тому ми переконані, що проголошення автокефалії Київського Патріархату, яке відбулося соборною волею Української Православної Церкви, не порушує церковних канонів. Таким шляхом, як Київський Патріархат, пройшли майже всі Помісні Церкви, окрім древніх Східних Патріархатів, автокефалія яких також склалася історично і лише була згодом підтверджена Вселенськими Соборами.

3. Протягом семи століть Православна Церква в Україні існувала як Митрополія Константинопольського Патріархату. Поступово, в міру свого зростання, ця Митрополія набувала все ширших прав церковної незалежності. У XVII столітті, перед незаконною анексією з боку Московського Патріархату, вона самостійно проводила Собори, обирала і ставила на Київський престол власного митрополита, самостійно обирала архієреїв, здійснювала Мироварення, тощо. Фактично Київська Митрополія в той час вже мала всі ознаки автокефальної Церкви. Єдиною причиною відсутності формальної автокефалії було те, що тоді Україна не мала власної державної самостійності, а її територія була поділена між трьома сусідніми країнами.

Беззаперечно доведеним історичним фактом є те, що у 1685—86 роках з волі московського царського уряду, в порушення канонів, з використанням підкupu Київська Митрополія була фактично відірвана від Константинопольської Матері-Церкви та анексована Московським Патріархатом. Цей акт неодноразово визначався як Константинопольським Патріархатом, так і самою Українською Церквою неканонічним та недійсним.

У XX столітті, з падінням російської монархії та проголошенням незалежності України відкрилася можливість відкинення неканоніч-

ної підлеглості Української Церкви Московському Патріархату. Однак втрата Україною своєї державності, примусове включення її до складу Радянського Союзу і тоталітарна політика атеїстичної влади щодо Церкви зробили фактично неможливим самостійне існування автокефальної Церкви в Україні — вона діяла лише серед українців у Діаспорі.

4. На початку 1990-х років внаслідок ослаблення тиску радянської влади стало можливим відновлення діяльності незалежної Української Церкви на Батьківщині. А після проголошення державної незалежності України частина Української Православної Церкви, яка на той момент перебувала в залежності від Московського Патріархату, на своєму законному Соборі 1—3 листопада 1991 р. одноголосно також ухвалила рішення про повну канонічну незалежність (автокефалію). На Об'єднавчому Помісному Соборі 25—26 червня 1992 р. Українська Автокефальна Православна Церква і Українська Православна Церква об'єдналися, ставши єдиною Українською Православною Церквою Київського Патріархату.

5. На жаль, внаслідок проведення так званого Харківського собору, який відбувся 1992 р. за вказівкою з Москви, під тиском та наглядом спецслужб, від єдності Православної Церкви в Україні відпала частина, яка іменує себе «Українською Православною Церквою».

Цей так званий собор ухвалював рішення під зовнішнім примусом, з грубим і цинічним порушенням канонів і Статуту УПЦ. А релігійна організація, де-факто новоутворена на ньому, хоча і привласнила собі найменування «Українська Православна Церква», по суті не є ані Українською — бо підпорядкована Москві, ані Церквою — бо не має канонічно встановленого статусу автокефалії чи автономії. Насправді вона є об'єднанням структур Московського Патріархату — Російської Православної Церкви, які діють в Україні.

З іншого боку, внаслідок зовнішнього впливу, в тому числі з Москви, від єдності Православної Церкви в Україні у 1992—1993 рр. відпала частина архієреїв, кліриків та мирян, які створили самочинне зібрання, привласнивши собі назву «Українська Автокефальна Православна Церква».

Також слід зазначити, що в нашій державі діють й низка інших невеликих релігійних організацій, які дотримуються православного віросповідання. Однак, вони не мають такого розповсюдження, як дві вище згадані, тому про їхнє положення у цій Заяві не йдеться.

6. Таким чином в нашій державі зараз діє одна справді Українська Православна Церква — нею є Київський Патріархат, — яка є каноніч-

ною та історичною наступницею давньої православної Київської Митрополії Константинопольського Патріархату, що існувала до 1686 р. Також Київський Патріархат є правдивим спадкоємцем як Української Автокефальної Православної Церкви, що в різних формаціях діяла в Україні у 1919—1992 роках, так і Української Православної Церкви, що з умов зовнішньої необхідності підлягала Московському Патріархату, але на своєму Соборі 1—3 листопада 1991 р. ухвалила рішення про повну автокефалію.

Релігійна організація, яка іменує себе «Українська Православна Церква», є неканонічним витвором Московського Патріархату в Україні, плодом самозваного Харківського псевдособору 1992 р. та спецслужб, які його організували і провели.

Релігійні спільноти в Україні, які відділилися від Київського Патріархату в 1992—1993 рр., привласнивши собі найменування «Українська Автокефальна Православна Церква», так само є неканонічним утворенням, яке підпадає під визначення «самочинного зібрання» згідно до 1 правила святителя Василя Великого.

Все це, однак, жодним чином не означає, що у середовищі зазначених вище релігійних організацій немає архієреїв, кліриків та мирян, які справді вболівають за розвиток Православ'я в Україні, бажають подолання існуючого церковного розділення та утворення в Україні єдиної автокефальної Помісної УПЦ. Навпаки, на наше переконання значне число архієреїв, більше половини кліриків та переважна більшість православних мирян, які поки що перебувають поза єдністю з Київським Патріархатом, насправді зацікавлені у церковному об'єднанні.

На жаль від єднання з нами їх тимчасово стримує позиція власного церковного керівництва, оманлива пропаганда, страх покарання або інші подібні обставини. Сподіваємося, що всі вони знайдуть в собі сили подолати ці перешкоди, а наші братні обійми завжди відкриті для них.

7. Не зважаючи на грубі канонічні порушення, вчинені при утворенні у 1992—1993 рр. релігійних організацій під назвами «Українська Православна Церква» та «Українська Автокефальна Православна Церква», в цілому в них не втрачене православне віровчення, не порушено дійсність звершуваних таїнств. Тому Київський Патріархат вважає існуючий тепер в Православній Церкві України стан — трагічним розділенням, яке потребує подолання. Відтак ми вкотре закликаємо архієреїв, кліриків та мирян, які належать до обох згаданих вище спільнот, до відновлення церковної єдності з Київським Патріархатом як правдивою Помісною Українською Православною Церквою під омофором єдиного

канонічно обраного Предстоятеля — Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета.

А нашу всеукраїнську паству ми закликаємо до терпеливої праці з роз'яснення братам і сестрам правди про Київський Патріархат і застерігаємо від агресії чи інших дій, які розпалюють ворожнечу та віддаляють час досягнення єдності.

8. Неканонічне і беззаконне втручання Московського Патріархату в життя Української Церкви, яке чиниться від XVII століття і дотепер, повинне нарешті припинитися. До цього спонукає і 8 правило Третього Вселенського собору, яким засуджується спроба Антиохійської Церкви втрутитися в життя Кіпрської Церкви та підкорити її своїй владі: «...Нехай зберігається ... повсюдно в єпархіях, аби ніхто із богоулюблених єпископів не поширював своєї влади на іншу єпархію, котра раніше від самого початку не була під рукою його або його попередників, але якщо хто посягнув і насильно підпорядкував собі якусь єпархію, нехай її поверне, аби не порушувалися правила святих отців: нехай не закрадається, під виглядом священнодійства, пихатість світської влади. І щоб поступово, непомітно, не втратили тієї свободи, котру дарував нам кров'ю Своєю Господь наш Ісус Христос, Визволитель усіх людей. Отже святому і Вселенському Собору вгодно, аби всяка єпархія зберігала у чистоті і без утисків від початку належні їй права, за звичаєм, що здавна утвердився... Якщо ж хтось запропонує постанову супротивну тому, що нині визначено, вгодно всьому Святому і Вселенському Собору: нехай воно буде недійсним».

9. Маючи основу в цьому та інших, раніше згаданих правилах, виходячи з соборних рішень Української Церкви та беручи до уваги попередні численні історичні прецеденти, Українська Православна Церква Київського Патріархату вважає і визначає себе справжньою, канонічно повноцінною Помісною Православною Церквою в Україні. Відкидаючи будь-які зазіхання Московського Патріархату на особливу роль чи владу щодо Української Церкви, Київський Патріархат визнає лише Константинопольський Патріархат своєю Церквою-Матір'ю та від неї очікує визнання історично доконаного і канонічно обумовленого факту автокефалії УПЦ.

Прикладом для такого визнання слугують Помісні Церкви, які раніше входили до Константинопольського Патріархату, а нині є автокефальними: Болгарська, Сербська, Еладська, Румунська, Албанська, в Чеських Землях і Словаччині та особливо — Православна Церква в Польщі, яка має коріння в Київській Митрополії і на цій підставі у 1924 р. отримала визнання своєї автокефалії від Вселенського Патріарха.

10. Що стосується статусу Патріархату для Української Церкви, то ми вважаємо абсолютно справедливим, історично обґрунтованим та пастирськи виправданим саме такий статус для нашої Помісної Церкви. Адже вона має одне з найбільших серед інших Православних Церков число вірних, духовенства і архієреїв, має коріння своєї історії в проповіді святого апостола Андрія Первозванного, а у зовнішніх умовах та внутрішніх якостях свого буття ні чим не поступається Болгарському, Грузинському, Російському, Румунському, Сербському Патріархатам.

Однак, враховуючи всі обставини, наша Церква готова, якщо це буде потрібно, на певний час відкласти прохання про визнання свого достоїнства Патріархату, зберігаючи це найменування у власних межах і для внутрішнього вжитку.

11. Не бачимо ми ніякої перешкоди до єднання церковного і в тому, що зараз ієрархи Київського Патріархату та ієрархи інших православних юрисдикцій вживають одні й ті самі титули та діють на одній адміністративній території. Справді, за канонічними правилами в одному місті повинен бути лише один єпископ. Метою цього є уникнення подвійного підпорядкування релігійних громад та кліриків, які повинні мати лише одного правлячого архієрея.

Але сучасна практика показує, що більшість Помісних Церков дотримуються не стільки букви, скільки духу цього правила, особливо в Діаспорі.

Зараз кожен єпископ — як Київського Патріархату, так і двох інших православних юрисдикцій — має у своєму підпорядкуванні відповідні парафії і немає такого, щоби одна парафія підпорядковувалася двом ієрархам. Спаситель навчає нас: «Субота для людини а не людина для суботи» (Мк. 2:27). Вважаємо, що для досягнення єдності та збереження церковного миру і після об'єднання кожен архієрей надалі має очолювати єпархію, яка складатиметься з тих самих, дотепер підпорядкованих йому парафій, та зберігатиме засвоєний йому на момент об'єднання титул. А в майбутньому, протягом кількох десятиліть, звичайний поступовий процес церковного життя приведе до упорядкування територіальних меж єпархій згідно традиційного канонічного порядку.

12. З жалем констатуємо, що щирі намагання нашої Церкви протягом останніх двох років відновити діалог з провідниками обох інших православних юрисдикцій щодо об'єднання не увінчалися успіхом. Ці новообрані провідники повністю відмовилися від ведення конструктивного діалогу з УПЦ КП, ставши на шлях самоізоляції та примноження ворожнечі проти Київського Патріархату.

Не зважаючи на таку позицію нинішніх очільників зазначених релігійних організацій ми впевнені, що досягнення мети — утворення в Україні єдиної Православної Церкви — є неминучим та близьким у часі. Бо тільки шлях єдності та автокефалії для УПЦ є канонічно вірним, пастирськи доцільним та історично правильним. І з Божою поміччю, зусиллями всіх православних архієреїв, кліриків та мирян в Україні, зацікавлених у розвитку Православ'я в нашій країні, з благословенням Матері-Церкви Константинопольської цей шлях буде успішно пройдений.

Архієрейський Собор Київського Патріархату закликає всеукраїнську паству та всіх, кому не байдужа доля Українського Православ'я, до молитви про церковну єдність та до спільної праці для її швидшого досягнення. Нехай Воскреслий Господь благословить цю добру справу та у близькому часі увінчає її успіхом!

Воістину Христос Воскрес!

Від імені Архієрейського Собору УПЦ Київського Патріархату —
ФІЛАРЕТ, Патріарх Київський і всієї Руси-України

13 травня 2016 року